

ROZDZIAŁ I

„Urodzony w niewoli, okuty w powiciu”...

Gniewczyna Łańcucka to jedna z wsi należących do gminy Tryńcza w widłach Sanu i Wisłoka. Prawdopodobnie w XIII wieku małą osadę założył w tym miejscu – jak głosi miejscowa legenda – syn drwala, Gniewko, od którego imienia powstała jej nazwa. Po przeniesieniu w połowie tego stulecia siedziby księcia przemyskiego z Przemyśla do Halicza, okoliczne osady weszły w skład księstwa halickiego, zaś w roku 1340 znalazły się w granicach państwa polskiego. Od XV wieku okoliczne tereny są częścią powiatu przeworskiego (z dwiema przerwami: w latach 1866–1899 oraz 1975–1999).

Pierwsza wzmianka o Gniewczynie w źródłach pisanych pochodzi z roku 1424 i mówi o przynależności tej osady do parafii przeworskiej. Sto lat później – w 1520 r. – Zofia Ostrogska wydała przywilej, na mocy którego powołano nową parafię właśnie w Gniewczynie. Wieś ta była już wówczas od pół wieku jedną z jedenastu, wchodzących w skład klucza przeworskiego ordynacji jarosławsko-przeworskiej Leliwitów, utworzonej w 1470 r., jednej z pierwszych w Polsce ordynacji rodowych. Klucz przeworski przeszedł potem w ręce Tarnowskich, następnie Ostrofskich, a w 1580 r. – Lubomirskich.

Region ten był widownią częstych najazdów Tatarów, którzy w 1498 r. usypali w Gniewczynie kopiec wysokości 250 metrów, zostawiając – wedle miejscowej legendy – na jego szczycie czapkę i zapowiadając, że po nią wróć. To właśnie na tym kopcu został wzniesiony kościół parafialny, spalony w 1624 r. podczas kolejnego najazdu przez Tatarów (zamordowany wówczas został proboszcz Mateusz Wierzbicki). Wkrótce na tym samym miejscu wybudowano drugi drewniany kościół, a w 1681 r. założono w Gniewczynie szpital dla „ubogich do pracy niezdolnych”.

W wyniku I rozbioru Polski (1772) ziemie te znalazły się w granicach Austrii, z czasem w ramach autonomii galicyjskiej wkraczając w okres pomyślny

go rozwoju. Na przełomie XVIII i XIX wieku Gniewczyna została podzielona na dwie wsie: Gniewczynę Łańcucką (większą) i Gniewczynę Tryniecką. W 1813 r. w Gniewczynie Łańcuckiej założono szkołę, początkowo parafialną, potem ludową, w końcu wieku (1897) przekształconą w dwuklasową. W 1885 r. powstała kasa pożyczkowa, a rok później kółko rolnicze, które otworzyło własny sklep. W tym też czasie wybudowano w pobliżu biegnącą przez Tryńczę szosę Przemysł – Rozwadów (1889), a następnie linię kolejową Przeworsk – Rozwadów.

Wieś Gniewczyna Łańcucka liczyła w latach osiemdziesiątych XIX wieku 1 700 mieszkańców. W 1909 r. postawiono tu murowany neogotycki kościół parafialny pod wezwaniem św. Mateusza (poświęcony w 1919 r. i konsekrowany w 1931 r.).

Podczas I wojny światowej na pobliskiej linii Sanu trwały w latach 1914–1915 zacięte walki między wojskami rosyjskimi i austriackimi o opanowanie mostu w Gorzycach (do dziś pozostały po nim tylko filary). Polegli w czasie tych walk pochowani zostali na cmentarzu w Gorzycach. Mimo bliskości działań wojennych na interesującym nas terenie wojna nie spowodowała zbyt wielu zniszczeń¹.

* * *

Rok przed wybuchem I wojny światowej oddano w Gniewczynie Łańcuckiej do użytku nową szkołę (od 1920 r. siedmioklasową), a w 1977 r. do budynku dobudowano nowe skrzydło. Początkowo mieściła się tam tylko szkoła powszechna (podstawowa), a od 2002 r. także gimnazjum.

Zespół Szkół Szkoła Podstawowa i Gimnazjum w Gniewczynie Łańcuckiej nosi od 7 maja 1989 r. (Szkoła Podstawowa) i od 7 maja 2002 r. (Gimnazjum) imię gen. Antoniego Chruściela „Montera”, którego pomnik odsłonięto przed wejściem do niej w 1995 r., a słowa hymnu szkolnego – autorstwa Jarosława Lipczyńskiego i Waldemara Rudnickiego z muzyką Romualda Twardowskiego – brzmią:

Jest taka w Gniewczynie szkoła
Kochają ją dziewczęta, chłopcy
Tu wszystko kwitnie dokoła
Tu nikt nie czuje się obcy (2x)

1 <http://www.gniewczyna.republika.pl> (Zespół Szkół w Gniewczynie Łańcuckiej, *Historia okolicy*); <http://www.tryncza.itl.pl/gmina> (*Gmina i okolice. Historia*).

Mówią, że jesteś drugim domem
Że jesteś dla nas, dla nas jak dom
Bo młodość nasza dojrzeła w szkole
I w nasze życie wchodzimy stąd (2x)

Za przykład mieć w życiu będziemy
Człowieka i bohatera
Godnego syna tej ziemi
Generała Chruściela „Montera” (2x).

* * *

Urodzony 16 czerwca 1895 r. w Gniewczynie łańcuckiej, Antoni Chruściel był najmłodszym, szóstym dzieckiem Andrzeja (rolnika, wójta miejscowej gminy) i Katarzyny z domu Słysz. Uczył się w szkołach powszechnych w Gniewczynie i następnie w odległym o siedem kilometrów Przeworsku, zaś od września 1908 r. w c.k. wyższym gimnazjum w Jarosławiu (mieście liczącym wówczas 25 000 mieszkańców). Na otrzymanym tam 28 czerwca 1914 r. świadectwie ukończenia nauki uzyskał ocenę „bardzo dobry” z dziesięciu przedmiotów (religia, język polski, język łaciński, język grecki, język niemiecki, historia, geografia, historia naturalna, śpiew, stenografia) i tylko z jednego – z matematyki – ocenę „dobry”. W rubryce „wynik ogólny” wpisano mu: „chlubnie uzdolniony”².

W dniu rozdania świadectw – czytamy w sprawozdaniu gimnazjum – w r. 1914 [28 czerwca] nadeszła straszna wiadomość o tragicznej śmierci Najdostojniejszego Arcyksięcia Franciszka Ferdynanda, Następcy tronu, i jego małżonki, ks. Zofii Hohenberg. W miesiąc potem, 28 lipca 1914 r., podjęła Monarchia dla koniecznej obrony godności i powagi mocarstwowego swego stanowiska przeciw Serbii narzucając wojnę, od której świat cały zapłonął łuną i pożogą. Postępujące wypadki po sobie lotem błyskawicy objęły Galicję wrzawą wojenną³.

Wojna ta miała być spełnieniem próśb i modlitw Adama Mickiewicza z *Ksiąg narodu i pielgrzymstwa polskiego* z 1832 roku („O wojnę

2 Kopia świadectwa udostępniona przez Zbigniewa Niemca.

3 *Sprawozdanie Dyrekcji* (1916), s. 32 (kopia udostępniona przez Zbigniewa Niemca).

KARTA EWIDENCYJNA.

Odpis!

1.	Oddział macierzysty	KZ p.p.	
2.	Nazwisko i imię, Stopień:	Chruszczel Antoni kaptan	
3.	Dzień, miesiąc i rok urodzenia: (według nowego stylu)	16.V. 1895	
4.	Miejsce urodzenia:	Gierowice Poznański	Miejsce Przydziałności:
	Powiat	Poznański	Powiat
	Kraj	Polishka	Województwo
5.	Wyznanie	nr. kat.	Narodowość:
6.	Imiona rodziców panieńskiego nazwisko matki	Antoni Kozłowski	
7.	Stan: (sawa er. sosały, wdowiec)	wdowiec	
8.	Panieńskie nazwisko żony:	.	
9.	Imiona dzieci i daty ich urodzin:	.	
10.	Wykształ- cenie:	Średnie (klas. klas. egz. dojrzałości).	8 kl. gimn. z matury
		Wyższe (Egzamina)	4 psem. psem. na Świecie egz. psem. - historyczny
11.	Zawód cywilny:	płucnik	
12.	Rok wstąpienia z pobo- ru (ochotniczo) do W. P.	march. 1918	
13.	Wcielony z poboru (ochot.) do oddziału lub formacji:	4 do KZ p.p.	
14.	Data wstąpienia do	Armii obcej:	całk. 25.V. 1914
		Armii Polskiej:	11.VI 1918
15.	Decret, data dekretu i numer Dz. Pers. przyjęcia do W. P.:	Dekret S. 838 Dz. Pers. 1914 Nr. 26/14	
16.	Decret, data dekretu i numer Dz. Pers. weryfikacji:	Dekret S. 2285 z dn. 11.8.1918. Dz. Pers. Nr. 32/20	
17.	Wykształcenie wojsk. (Szkoły i kursa)	szkolenie ofic. na. w Jarosławiu	
18.	Znajomość języków	w mowie:	polski niemiecki
		w piśmie:	" "
19.	Znajomość krajów:	kraj A. Austr. węg., Rosja, Polska	
20.	Rany i kontuzje:		
21.	Pobyt w niewoli:		
22.	Odnaczenia i pochwały:	Dziękuję Minist. W. P. 1914 Dz. Pers. 16/21 i Pomyślnie wziętych psem. 1. Dz. Pers. 1/22	

Zaliczony czas służby wojskowej przed 1/XI. 1918 r.

..... lat miesięcy dni.

Karta ewidencyjna, wypełniona 24 kwietnia 1925 r. przez kpt. Antoniego Chruszczela (odpis, strona pierwsza)

Centralne Archiwum Wojskowe (Warszawa-Rembertów), akta personalne nr 1314.

25. Wpisać dokładny życiorys:

Urodziłem się 9. 10. 1895 r. w Gmrowymie. Służbę wojskową ukończyłem w Berworsku.
 W r. 1907 wcielono mnie do gromady w Jarochawie. W r. 1912 brałem udział - jako ochotnik -
 we wszystkich pracach i ćwiczeniach Polich, Armijny Strzelcekiej. Z powodu wybuchu wojny
 nastąpiła do organizacji w Berworsku przez L. Bigosia kompanji, z którą
 zostałem jako "zastępca" składem Legionu wchodzącego do pola. Po rozwiązaniu
 Legionu frontowego w Rabce nastąpiło wzięcie do niewoli austri. i z 16 woygo
 Lasza przewieziono na Morawy powiatowo do 20. pp. b. armji austri., następnie
 przesłano do Kedyw Beona zapas. b. 90. p.p. Tam pracowałem przez około pół roku,
 i jako jedyny ochotnik, kapral wyjechałem do szpitali, ofic. 100. 5. Korpusu, ukończyłem
 6. szpital w d. 1. 7. 1915. W maju 1915 r. zostałem na front. 22. 10. 1915 zostałem przen.
 W listopadzie 1915 nastąpiła praca na froncie, skąd następnie chorując w sierpieniu 1916 r.
 W listopadzie 1916 b. zostałem ponownie na front, skąd pracowałem w listopadzie
 1917 r. z całym pułkiem 90. z bronią i materiałem do Jarochawia.
 Nastąpił odepis oficerski otrzymałem 1. 10. 1916 r. (ppłk.) nastąpił 1. 10. 1918 r. 25. 10.
 W armji austri., nastąpiła w maju 1917 r. w b. 90. p.p. austri., z odesłaniem w 10. b. 1918 r.
 nastąpiła na podoficera i przez. zgodnie z tradycją, pracowałem w urzędach
 „zawieszonych”:
 Po przybyciu b. 90. p.p. z frontu do Jarochawia (z bronią i ogromnym mat. woj.)
 nastąpiła praca do Starby, polmiej powiatowo przeważnie przez samych
 oficerów / Jarochin - Nowa Grobla - Lubawin (mosty, stacje kolej.) / Z powiatu
 Jarochin 1918 r. następnie organizowano 24 komp. b. 100. komp. byłem wyjeżdżam
 do Lubawina, korymia i pod Jarochin, wzięcie do walki z Ukraińcami
 od kwietnia 1919 r. brałem jako 24 komp. udział we wszystkich walkach
 jakiej prowadził 14. p.p. z bronią - 3 mies. - pracę sprawowaną,
 strumieniem wzięcia na Stryja komin. do Lwowa (7. I - 7. IV. 1920)
 W czasie pokoju jechałem do Jarochawia w 1922 r. pracowałem do 12. p.p. - w rok potem
 do K. K. 1. 1. 1922 r. w maju 1922 r. zostałem na stan. dy. 100. do 6. p.p. p.
 W r. 1929 zostałem przydzielony do W. 2. 1. 1. 1929 r. - a po jej ukończeniu zostałem
 w d. 10. 10. 1931. przydzielony do C. Wyższ. Przechowy, gdzie otrzymałem
 pełnię kolejno obowiązków wypracowania statystyki i korespondencji
 w r. 1931.

Niniejszy kwestjonariusz wypełniłem zgodnie z prawdą.

Rembertów

data 23. marca 1934 r.

Antoni Chruściel ppłk dypl.
(podpis)

Odręczny życiorys ppłk. dypl. Antoniego Chruściela, napisany 23 marca 1934 r. w Rembertowie

Centrałne Archiwum Wojskowe (Warszawa-Rembertów), akta personalne nr 1314.

KORPUS OSOBOWY

Stosunek do służby

Nazwisko i imię

CHRUSCIEL Antoni

ZESZYT EWIDENCYJNY

I. LISTA EWIDENCYJNA

Stopień:	gen. bryg.
Starszeństwo:	14. X 1944
Lokata:	

PRZYNALEŻNOŚĆ SŁUŻBOWA		STANOWISKO ZAJMOWANE			
1	Urodzenie	Data	dzień	miesiąc	rok
		Miejsce	miejsowość	powiat	województwo
		16	VI.	1895	
		Gniewczym	Przeworsk	lwowskie	
2	Wyznanie a) Narodowość b)	a) rzym. kat.		b) Polak	
3	Stan rodzinny	Stan cywilny			
		Zona	nazwisko panięskie i imię	wyznanie	narodowość
		Dzieci (imiona i daty urodzenia)			
			Stroińska Waleria	rz. kat.	Polka
		1) Kazimiera - Wanda, 24. IV 1925 r.			
		2) Jadwiga - Zofia, 25. VI. 1928 r.			

Pierwsza strona Zeszytu ewidencyjnego gen. bryg. Antoniego Chruściela, wypełnione go własnoręcznie 20 maja 1945 r. w Londynie

Studium Polski Podziemnej (Londyn), koperta personalna Oddziału VI Sztabu Naczelnego Wo-
dza.